

НАУКОВО — ДОСЛІДЧИЙ ІНСТИТУТ
ЗЕЛЕНОЇ УКРАЇНИ

Під керівництвом редактора Івана Світа

2

ПЕТРО ЗЕЛЕНИЙ

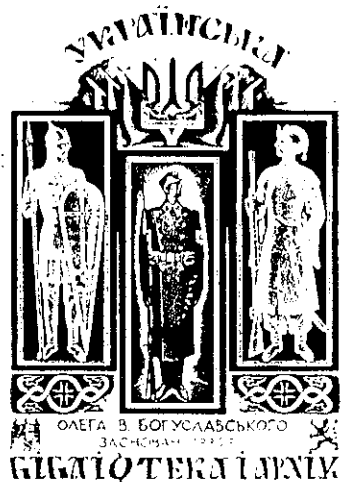
ПЕТРО ІВАНОВИЧ
ГОРОВИЙ

ВИДАНО КОШТОМ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАТИВИ В НЮ - ЙОРКУ

НЮ - ЙОРК

1949

ШАНГАЙ

НАУКОВО – ДОСЛІДЧИЙ ІНСТИТУТ
ЗЕЛЕНОЇ УКРАЇНИ
Під керівництвом редактора Івана Світа

2

ПЕТРО ЗЕЛЕНИЙ

ПЕТРО ІВАНОВИЧ
ГОРОВИЙ

diasporiana.org.ua

ВИДАНО КОШТОМ УКРАЇНСЬКОЇ КООПЕРАТИВИ В НЬЮ-ЙОРКУ

НЬЮ-ЙОРК

1949

ШАНГАЙ

Реферат виголошений в українському національному Домі в Харбіні (Манджу-рія) на сходинах в пам'ять Петра Івановича Горового, дня 24. січня 1940 року.

Ухвалено до друку накладом 1.000 примірників.
НЮ-ЙОРК, ДНЯ 15 СІЧНЯ 1949 РОКУ.
ІНЖ. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ
Науковий Секретар Центрального Бюра Українських
Науково-Дослідчих Інститутів.

ДРУКАРНЯ Т. ОМЕЛЬЧЕНКО і Ю. ТИЩЕНКО
КІЛЬ

Buchdruckerei T. Omeltschenko & G. Tyschtschenko. Kiel

В РІЧНИЦЮ СМЕРТИ ПЕТРА ІВАНОВИЧА ГОРОВОГО (першого і останнього голови українського коопертива «ЧУМАК» у Владивостоці)

Нічого в природі й житті не дається даром, таким є закон природи! Також для досягнення наміченої нами цілі—здобування Української Незалежної Держави ми повинні нести втрати, страждати та боротися. Та чим більше ми будемо страждати й чим тяжча буде боротьба та чим більші понесемо ми втрати, тим цінніша та дорожча буде для нас звільнена Батьківщина—Україна!

Будемо тут говорити про Петра Горового, одного з тих борців українського руху на Далекому Сході, який залишив глибокий слід на всій нашій діяльності з часів революції та стояв на протязі довгих років на чолі кооперативного українського руху й був засуджений більшовиками за цю корисну для свого народу діяльність, але ясна річ не корисну для «справи всесвітньої революції».

За свою активність в українському житті на Далекому Сході, за свою участь в ділі освідомлення українських народних мас, спробі підняти добробут їх та підготувати їх до сприйняття ідеї української державності, він поніс від більшовиків кари, довгі роки страждань та загроз для свого життя. В мент приходу більшовиків до Приморщини, був він діяльною, здоровою людиною, а втік з червоного пекла вже хворий, змучений, старий чоловік, без активності, без сильної волі, якими він так висувався серед решти людиності. Роки страждань наклали на нього сильний відбиток та вивели його назавжди з поля діяльності для українського суспільства. В таких умовах він хворів тут і помер, до останнього видиху пам'ятаючи про Українську справу, свідомо чого є його посмертний заповіт—до речі сказати безпрецедентний в нашому тут суспільстві, але добре відомий на Україні та серед нашої еміграції в Америці й Європі.

Тепер перейдемо до оцінки його, як українця та людини. Не зайвим буде згадати про те, яке враження залишав він на тих, хто вперше з ним зустрічався. У мене, в ті часи члена Владивостоцької Окружної Ради, коли він зайшов на засідання, залишився цей мент на завжди в пам'яті.

Прийшов повний чоловік, з великою чорною бородою,

мовчазний, в простому українському одязі, в чоботях. В ті часи на засіданнях він мало говорив і тільки активно вмішувався в резолюційній частині, даючи завжди точні определения та повний текст резолюції і настільки відповідні, що майже завжди приймалися вони одноголосно.

В 1917 р. П.І. Горовий вперше прийшов до українських організацій та української громадської діяльності. Його походження, його простий спосіб життя до цієї дати, накінець практичний спосіб думання, штовхнули його на дійсний шлях діяльності. Добре знаючи, може просто інтуїтивно відчувачи це, він направляє свою колосальну енергію на будівництво таких умовин для українських організацій, щоб піднести їх матеріальний добробут, на розбудову матеріальних баз. Він знав добре, що українці, не маючи серед себе багатих людей, не маючи громадських капіталів та апарату влади, більше всього потребують матеріальних засобів, щоб вести свою діяльність.

Шляхів для досягнення цього було обмаль, можна сказати, що був то єдиний шлях—кооперації. Бо приватних капіталів українці не мали в великому розмірі, а шлях пожертв був малокорисним. Шлях же організації кооперації відчиняв широкі можливості. Кооперація сприяла об'єднанню більших мас українського селянства на Далекому Сході, де воно складає більшість населення. Кооперація вносила в ці маси ідеї національного визволення, національної культури та єдності.

Через посередництво Крайового Українського Секретаріату він добивається затвердження проекту організації центрального кооперативного органу в виді Далекосхідного Крайового Кооперативу—«Чумак». В літі 1918 р. відбулися установчі збори та врочисте заложення кооператива «Чумак» в приміщенні мійської управи в м. Владивостоці. П. І. Горовий входить до правління, яке вибирає його першим головою кооперативу.

В перший момент організації кооператива «Чумак», його правління, на чолі з П. І. Горовим, зустрічається з великими труднощами, це відсутністю засобів. Спроба звернення до українського населення, в першу чергу його більш заможної частини, в м. Владивостоці, дала кількосно добрі висліди, але малі по своєму розміру (сумарності), бо, як ми вже вказували вище, серед українців не було в повному розумінню багатих людей. Тоді виник плян звернення до існуючої

влади й представників союзних держав за матеріальною допомогою. Розвинута П. Горовим діяльність дала можливість дістати певні засоби й головна сума була отримана в м. Читі від отамана Семейонова. Але тих засобів було всеж мало для досягнення певних цілей, поставлених кооперативом перед собою. Це лише дало йому можливість розпочати діло та піти в саму гущу українського населення краю. Він відчиняє перший відділ кооперативу в м. Імані, встановлює звязки з існуючими вже організаціями—кооперативами, переконує їх вступати в число членів кооперативу «Чумак». Організує закупки хліба, льняного насіння та інших селянських продуктів, а з другого боку купує сіль, мануфактуру та ін., що було найбільш потрібне для селянського населення. Він переборює велитенські перешкоди, у тому числі й з боку місцевих існуючих урядів, що косо дивилися на розвиток та активність українського руху, добивається відповідної популярності кооперативної української організації серед селянства.

Широко розвиває пропаганду українського кооператива шляхом відповідної реклами, знаючи, що вона не тільки допомагає самій торговій діяльності кооператива, але також популяризує взагалі український рух, дає суспільству знати про те, що український рух в країні не є чимсь чужим, а своїм рідним та одиноким шляхом для координації всіх національних сил. Відповідні наліпки—плякати на залізних вагонах з вантажем кооперативу «Чумак», реклама в газетах, в трамвайних вагонах, на возах, що везуть вантаж на станції та з них, безконечна кількість зібрань та поїздки спеціальних представників, все це допомагає розвитку нашої суспільної та політичної активності—життю.

Але цьому розвитку та успіху всього українського кооперативного життя й безумовно суспільного життя з ним звязаного, завдали поважні вдарі кілька обставин нашого тодішнього життя на Далекому Сході. Перша—це нестійкість політичного життя краю, часта зміна урядів, котрі розпоряджалися краєм, майже завжди відірвані від його дійсних мешканців, часто протилежних напрямків—від лівих до правих, потім від правих до лівих, поміркованих та ін. Тяжко навіть перелічити всі ці відміни, а на місцях, в селах взагалі була повна відсутність всякої влади та її представників. Друга поважна причина це систематичне падання зпершу загальноімперських грошей, потім сибірських, далі крайових, проведення девальвації, перехід на сrebro, втеча цього сребра з

краю та ін. Все це розкитувало економічний лад краю, робило все більш утруднення для нормального обігу краю, зруйнувало багатьох, вносило в життя стан постійного неспокою, невпевності про завтрашній день, страйки, карні експедиції, повстання, а в останні роки все зростаюча діяльність червоних. В таких умовах кооперативу «Чумак» доводилося дуже тяжко й часто його положення було майже безнадійним. Але сили все ж вистачало не тільки держатися, але ще й працювати навіть з успіхом.

Доказом цього твердження може служити той факт, що в мент зачинення всіх українських організацій більшовиками й конфіскації їх майна, в кооперативі «Чумак», вірніш в його відділі в м. Імані, конфіскували більшовики різного краю на суму більшу як 10.000 золотих карбованців; не рахуючи, очевидно приналежних йому капіталів та майна в інших відділах, в тому числі й в центрі.

Про популярність самого П. Горового свідчить той факт, що більшість селян не знала його прізвища, а називала просто—Чумаком, бо постійно виступав він та пропагував діяльність центрального кооператива «Чумак».

Мені згадується один подібний випадок, коли довелося відвідати м. Іман та в перший раз зустрітись з працею нашого кооператива. На площі, де знаходився будинок кооператива, було багато селянських возів. Над самим помешканням кооператива маяв український національний прапор.

Селяни здавали свої продукти, як мед, масло, хліб; отримували гроші та тут же купували мануфактуру, сіль, цвяхи тощо. Життя кишло й так було кожний день. Ніколи не бракувало покупців, як теж завжди були продавці різної сировини. Використовуючи популярність кооперативу, як центральної української організації, П. Горовий об'їздив села Приморщини, рівночасно проводячи агітацію в користь відчинення українських шкіл. Він збирає підписи під відповідними заявами. В різних селах проводяться чисельні зібрання та виносяться постанови про необхідність відчинення в селах українських шкіл. Ці заяви направляються до Далекосхідного Секретаріату та Земського Уряду у Владивостоці. Активність українців не зустрічає розуміння з боку земства і часто навіть опротестовується, бо земство боялося, що авторитет перейде до Українського Секретаріату, як національного політичного Уряду українців Далекого Сходу.

Ми знаємо, що більше як 150 «приговорів» селянських громад було висловлено за українську школу. Характерно, за-

понувати те, що приговори ці надходили головню з тих сел, де були кооперативи зв'язані з центром своїм у Владивостоці. В тих пунктах було взагалі більш активне українське культурне життя. Можна сміло говорити, що українське культурне та політичне життя тісно в'язалося з розвитком кооперативного руху, як це було помітно й в інших місцях.

Поруч зі своєю активністю в ділянці організації торговельного українського апарату, в виді кооперативної мережі «Чумака», П. Горовий проявляє також значну активність і в інших ділянках українського життя, як громадського так і політичного.

Приймає він також активну участь в праці Українських З'їздів в їх рішеннях про методи праці різних українських організацій, про напрямки їх. Він дуже часто є серед складу різних українських делегацій, що ведуть переговори або з представниками тодішніх урядів Далекого Сходу, або з різними чільними окремими особами та з представниками союзних військ в часи інтервенції. Допмагає чим може в праці та діяльності першого українського консула на Далекому Сході—п. Ф. Твардовського. Знає про зміст відомого меморандума, запропонованого союзному командуванню про необхідність організації української збройної сили на Далекому Сході. Вона дала б дійсну можливість відстоювання незалежності краю від більшовизма, бо вона була б зложена з сил української більшості на Далекому Сході, в своїй душі глибоко консервативної та стійкої сили у відношенні не заразливості більшовизмом.

Піддержує фінансово організацію перших українських добровольчих частин та помагає їх членам, після розброєння переведеного місцевою владою, перейти до іншої праці по селах.

Політична активність П. Горового була надзвичайно велика й завжди успішна. Треба взяти хоч би на той факт, що завдяки йому була отримана від читинського уряду спеціальна грамота признання прав українському населенню на широку автономію, що в ті часи було першим моральним досягненням, за яким очевидно мусили прийти й інші перемоги.

Відносини з іншими національними групами населення, особливо з козаками, на Приморщині становились все кращі, що видно по тому, як козачі делегати приймали участь в праці IV. Українського Далекосхідного З'їзду. Виявляє це також присутність українських представників на військових з'їздах Приморщини. Мало було зрозуміння та співчуття

з боку місцевих урядів.

Приймає П. І. Горовий також участь в видавничій діяльності, допомагає фінансувати видання окремих книжок, чи то газет, як напр. щоденника «Щире Слово».

В мент, коли політичне життя в краю все більше входить в стан розвалу, та все більше відчувалась загроза більшовизму, П. І. Горовий, разом з іншими, приймає гарячу участь в організації українських національних комітетів по всій території Приморщини, маючи надію, що таким способом йому вдасться політично зв'язати всю українську масу в єдиний організм, щоб ще більш успішно протиставитися більшовизмові. На жаль організація національних комітетів запізнілася, бо проходила в надзвичайно неспокійних часах, в мент, коли йшла вже евакуація японських військ, а червоні повільно займали один пункт за другим.

Відчинилася друга сторінка нового періода життя для українців та українських організацій, повна невідомого, повна гри, де ставкою було життя. Українці відкрито пішли на цю боротьбу та зустріли більшовиків, знаючи, що цей прихід означає. Вони пробують ще вдержати під своїм контролем громадське й економічне життя краю в тих пунктах, де мали свої організації. В дуже короткий час виявилась ворожість комуністів до українців взагалі, з'єднана з повним недовір'ям.

Розпочалися арешти та в першу чергу були заарештовані українські громадські діячі. Робилася підготовка до майбутнього судового політичного процесу, самотнього, що був проведений на Далекому Сході. Завданням суду була більшовицька спроба дискредитувати український рух в очах сільських мас, але ця спроба вийшла як «спроба з негідними засобами».

Ворожість до українського руху й народу більшовики спеціально хотіли прикрити плащиком визнання права всіх народів, у тому числі й українців, на широку національну автономію. Українські національні організації в перший місяць не зачинялись. Робиться спроба притягти українців до співпраці. Зустрівши спротив та стійку нехоть, повну відсутність співчуваючих, вони різко переходять до відкритого переслідування.

В одну й ту саму ніч по всьому Далекому Сході проводяться арешти активних українських діячів, розпочинаючи з членів Далекосхідного Українського Секретаріату, кооператива «Чумак», правління різних кооператив, товариств «Просвіта», членів національних комітетів, бувших козаків українських

військових частин та ін. Арештовуються навіть вчителі народних українських шкіл, словом, не оминається ні один хоч трохи замітніший український робітник, разом біля 200 чоловік, котрих потім везуть до м. Чити на «суд».

Серед заарештованих був і П. І. Горовий, котрого спершу примістили в ямі для вугілля, в підвалі б. Адміральського Дому у Владивостоці, по Светланській вул. Ізолюють його зовсім від всякої можливості порозумітися з іншими арештованими українцями. Допити робилися вночі, коли їх визивали до спеціальних агентів Чека. Користуючись різними, виробленими їми методами, чекісти робили спроби залякування українців, щоб отримати потрібні їм докази, збираючи таким способом різні матеріали для майбутнього політичного процесу.

В середині грудня 1922 р. в складі микольск-усурійської групи був привезений і автор цих рядків до Владивостоку та опинився в камері з арештованими раніш українцями при ГПУ, де й довелося зустрітися з П. Горовим, що був переведений в ту ж камеру з вугільної ями. В складі цієї групи були: полковник Геруцький та голова Українського Секретаріату—Мова. Першим реченням, що я почув від Горового, було таке: «не послухав батька та мати, так доведеться слухати тепер багнета». Це було нагадування мені про те, що в свій час я пішов проти волі батька та матері до української армії, а потім зайнявся громадською працею. Натяк цей був все ж зроблений приятельським тоном, підкреслюючи, що вона — українська праця, завжди є небезпечна.

Під час нашого перебування під арештом та слідством, П. Горовий не падав духом і проявляв завжди добрий настрій. Він був постійно життєрадісний, шуткував, піддавав духа тим, в кого була родина та хто з нею був розлучений, всякими способами старався прикрасити наше сидження й безумовно допоміг багатьом в тому, бо арештовані були міцні й виявили сильну ясну лінію поведіння.

В ті дні, повні невідомого, він разом з Ю. Мовою складають спеціальний доклад на імя Дальбюро РКП, в якому заявляють, що у всьому винні вони двоє, в тих обвинуваченнях, що були пред'явлені всім арештованим, а решта мов ні в чому не винна. Цей шляхетний вчинок відповідно оцінили всі арештовані, а ГПУ, щось підозріваючи, почало проявляти іншу тактику, розпочинаючи натравлювати одного українця проти другого. Але це їм також не повелось, не див-

лячись на те, що в окремих випадках їм вдалося отримати в наших показаннях деякі протиріччя.

В середині січня 1923 р. владивостоцька група була переведена до потягу та вже в вагонах повезена до Чити амурською залізницею. Довелося бути в дорозі більше як 26 днів. Цей шлях був повний страждань, бо стояла морозна зима, давали мало їсти, часто один кусень поганого хліба на день. Не було зовсім води, замість якої давали сніг. Знущанням не було кінця, особливо підчас довгих зупинок в дорозі. Коли на кінець ми доїхали до Чити, багато в'язнів не мало сили стояти на ногах.

Після того, як нас привезли в Читу, розпочалися знов допити та слідство, а П. Горовий мусів зокрема багато терпіти, бо його допитували сотки разів, знущалися, погрожували, та ін. Тільки в січні 1924 р. накінець, всіх арештованих поставили перед суд, цеб то після цілого року перебування в Читі, цілого року знущань та допитів, котрим здавалося не буде кінця.

Сам читинський процес продовжувався від 5 до 14 січня 1924 р. Бували дні, що переводилося по два засідання в день.

Більшовики так довго знущалися та допитували українців, розраховуючи, що їм вдасться заломити спротив та притягти на свій бік. На протязі всього суду П. Горовому кількакратно пропонувалося підписати покаєльну заяву, але він рішуче відмовлявся та мужньо чекав закінчення більшовицької комедії, де йшла гра на смерть.

В результаті довгих 13 засідань суд виніс постанову про кару для всіх обвинувачених. Петро Горовий був засуджений до «вищої міри кари»—смерти через розстріл. Але очевидно більшовики не були задоволені з того та для більших знущань порішили замінити йому смерть довігільною карою сидження. Вони не хотіли робити з Петра Горового мученика за народню справу й тому, прикриваючись брехливою фразеологією замінують йому розстріл десятьома роками строгої ізоляції та відібранням різних «прав», залишаючи таким чином для себе можливість продовжувати далі свої знущання та пробуючи його морально заломити.

Не дивлячись на все це, П. Горовий пробув в більшовицькій в'язниці майже вісім літ і більшовики не змогли його мужности. Ніколи він не признав їх влади, ніколи не понизив українського імені й залишився стійким борцем за правду до кінця. Вдалося більшовикам зламати тільки здоров-

ля цього, колись сильного, здорового чоловіка, але духом, залишився він далі сильним патріотом.

Після п'ятилітнього перебування у в'язниці, він попав до списку осіб, на яких простягалися права деяких амністій і на осьмому році ув'язнення був звільнений з читинської в'язниці. Звідти він негайно втік до Харбіна, маючи очевидно ще трохи сил, які дали йому можливість проробити цей довгий та трудний шлях.

Після свого приїзду до Харбіна, П. Горовий пробує розпочати знову свою громадську працю. Допомагає фінансово Ф. Смульському налагодити невеличку літографію. Треба сказати, що Ф. І. Смульський також втік з Чити до Харбіна, бо він також був засуджений з нами всіма.

В цей період видається великий портрет Т. Шевченка та робиться спроба підготовки інших видань. Пробує П. Горовий організувати український театр, але немає вже здоров'ля, розхитане воно й хворі руки вже не можуть тримати міцно ініціативи. Так пройшло кілька років поважної хвороби й коли цей, один з найбільших наших діячів, почув наближення невідкличного кінця, кличе він до себе на помешкання декількох нас...

На помешкані у П. Горового зібралися: В. Павловський, І. Паславський, А. Греців та автор цього нарису. Він повідомив нас, що відчуває наближення смерті та хотів би після смерті бути ще чим небудь корисним для української справи.

Тут він висуває плян передачі свого майна, за виключенням невеликої частини його доходів, на громадські потреби в особі—Української Нац. Колонії. Через деякий час цей проект був переведений в життя, а ми призначені його довірителями.

Швидко після цього—3 січня 1939 р. о 10 г. Петра Івановича Горового не стало в живих. У могилу зійшов один з найбільших наших громадських діячів, великий патріот, котрий все своє життя віддав громадському ділу й відходячи у кращий світ, потурбувався розпорядитися своїм приватним майном, що його придбав в молодих роках, так щоб воно було корисним для національної справи, якій він так багато віддав.

Його твердий, непоборний дух хай буде прикладом, як треба молодому поколінню любити свій Нарід та свою Батьківщину, як треба переносити й жертвувати навіть після смерті.

Хай буде легка йому земля далекої від Батьківщини чужої країни, а ми всі не забудемо його пам'ятати й того, що він зробив для нашого національного визвольного руху...

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВО-ДОСЛІДЧИХ
ІНСТИТУТІВ

СУХОДОЛОВОЇ УКРАЇНИ

1. ТИМІШ ОЛЕСІЮК. — Мапа Української Метрополії з поясненням. Київ 1944 /31 x 22/, стор. 10 і 1 мапа.
2. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК. Книга Перша. Ваймар 1945. /31x22/ ст.50.
3. ВЕДЕ. — Сучасний мент і наші завдання. Герсфельд 1945 /31 x 22/, стор.4. Відбитка.
4. СТАТУТ ПАРАФІЇ Української Автокефальної Православної Церкви. Герсфельд 1942. /31 x 22/, стор 4. Відбитка.
5. СИЛЬВЕСТР, Єпископ. — Церковний Устрій в Україні. Київ 1945. /31 x 22/, стор. 38.
6. МИКОЛА ЛІВИЦЬКИЙ. — Дух Базару. Київ 1946. /31 x 22/, стор. 18.
7. ІВАН БАГРЯНИЙ. — Чому я не хочу повертатись до ССРСР? Відень 1946. /31 x 22/, стор. 16.
8. В РІЧНИЦЮ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ. — 22 січня 1946 року. Женева 1946. /31 x 22/, стор. 12.
9. ДО УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАДЯН В ЕМІГРАЦІЇ. — Женева 1946. /31 x 22/, стор. 40.
10. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ЗБІРНИК. Книга Друга. Київ 1946. /31 x 22/, ст. 40.
11. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Нотатки до питання про Тризуб. Женева 1946. Відбитка. /31 x 22/, стор. 14 і одна ілюстрація.
12. ТИМІШ ОЛЕСЕВИЧ. — Мапа Соборної України і сумезних запряжених країн. Женева 1946. /31 x 22/, стор. 14. і Мапа.
13. ЮРІЙ ЛИПА. — Київ, — вічне місто. Женева 1946. /31 x 22/, стор. 15. і одна світлина. Передрук.
14. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЗБІРНИК. Кн. Перша. На чужині. 1947. /31 x 22/, стор. 86, світлин 5 і мапа.
15. ЮРІЙ ЛИПА. — 1900 — 1944. — Збірник I. Женева 1947. /31 x 22/, ст. 49 і 2 Ілюст.
16. ТИМІШ ОЛЕСІЮК. — Сіра Україна. Женева 1947. /31 x 22/ ст. 46 і Мапа.
17. ТИМІШ ОЛЕСІЮК. — Північні межі Української Матірної Держави. Женева 1947. /31 x 22/, стор. 34, 1 світлина і 1 мапа.
18. ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ ГРОМАДСЬКИЙ РЕЛІГІЙНИЙ ЗБІРНИК. Книга Друга. На чужині. 1948. /31 x 22/, стор. 21 і 8 ілюстрацій.
19. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ — До проблематики життя й творчості Юрія Липи. На чужині. 1948 (31x32) стор. 21 і 8 ілюстрацій.
20. МАКСИМ СУХИЙ. — Тиміш Гнатович Олесіюк — Олесевич. Біографічний нарис. На чужині. 1948. (31 x 22), стор. 15 і світлина.
21. УКРАЇНА СОВОБНА. — Збірник статей під ред. Дра Т. Олесіюка. Друкується.

1. ЮРІЙ ЛИПА. — Чорноморська доктрина. Варшава 1940. (29 x 22) ст. 124 і 6
2. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — ТУРЕЧЧИНА. Бібліографічні матеріали. Варшава 1940. /31 x 22/, стор. 68.
3. Г. І. БРАТІАНУ. — Початки торгівлі на Чорному Морі. Варшава 1940. (31 x 22), стор. 42.
4. ОЛЕГ КУЛИНЯК. — Чорноморська проблема в українській промисловості, Варшава 1941. (31 x 22), стор. 50 і 1 схема
5. ІВАН ШОВГЕНІВ. — Чорне море. Гідрографічний нарис Чорного Моря та його басейну. Варшава 1941 /31x22/ ст. 112.
6. АНАТОЛЬ ОГІЄНКО. — Комунікаційне летунство в чорноморському просторі. Сучасний стан і можливості розвитку. Варшава 1941 /31x22/, стор 32 і 2 схеми.
7. ІВАН ШОВГЕНІВ і ВАЛЕНТИН САДОВСЬКИЙ. Український Чорноморський Інститут. Програма діяльності. Варшава 1941. /31x22/, стор. 20.
8. ЮРІЙ ЛИПА і ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. Чорноморський простір. Атлас. Схеми рисував Ст. В. Варшава 1941 /31x22/, ст. 46
9. ДМИТРО НЕСТЕРЕНКО. — Організація адміністрації морських портів України. Одеса 1941 /31x22/, ст. 34 і 3 схеми.
10. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. Книга Перша. Одеса 1942. /31x22/ ст.98.
11. ЮРІЙ ЛИПА. — Емоційні перли в чорноморському світогляді. Одеса 1942. /31x22/, стор. 15. Відбитка.
12. МАКСИМІЯН ПЛЕЧКО. — Українська Гетьманська Флота 1918 року. Стислий нарис. Одеса 1942. /31x22/, стор. 17, Відб..
13. ЮРІЙ ЛИПА. — Чорноморська Доктрина. Друге видання. Одеса 1942 /31x22/, стор. 165 і 1 мапа.
14. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Друга. Одеса 1942. /31x22/, стор. 67.
15. ІЛАРІОН, Архiepіскоп. — Церква під монголами в 13—14 століттях. Одеса 1942. /31x22/, стор. 33.
16. ІЛАРІОН, Архiepіскоп. — Український Запорозький скит на Афоні. Одеса 1942. /20x22/, стор. 16 і 1 ілюстр. Відбитка.
17. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Третя. Одеса 1943 /31x22/, стор. 64.
18. СТЕПАН РУДНИЦЬКИЙ. — Українська справа зі становища політичної географії. Друге видання з передмовою Л. Биковського. Одеса 1943. /31x22/, стор. 150.
19. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Іван Шовгенів. 1874 — 1643. Біо-бібліографічні матеріали. Одеса 1943. /31x22/, ст.4. Відбитка.
20. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Напрявні всеукраїнської високошкільної політики. Одеса 1943. /31x22/, стор. 9. Відбитка.
21. ІВАН ФЕЩЕНКО — ЧОПІВСЬКИЙ. — Проблема технічного високошкільництва в Україні. Одеса 1943. /31x22/, стор. 4. Відбитка.
22. ЮРІЙ ЛИПА. — МІТ ПІВДНЯ. Одеса 1943. /31x22/, стор. 7. Відбитка.
23. ІЛАРІОН, Архiepіскоп. — Русікоп на Афоні. Холм 1943. /31x22/ ст.11.
24. ВІГОЛЬД КЛІНГЕР. — Аріяна Флавія з Нікомідії. „Плавання доквіла Понту Евксинського“. Чорного моря/ Одеса 1944. /31x22/, стор. 13. Відбитка.

25. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Степан Рудницький. Біо-бібліографічні матеріали. Одеса. /31x22/, стор. 13. і 1 ілюстрація Відбитка.
26. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Четверта. Одеса 1944. /31x22/, стор. 73.
27. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Пята. Одеса 1945. /31x22/ стор. 79.
28. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Шеста. Одеса 1945. (31x22), стор. 40.
29. ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ. — БАТЬКО НЕСТОР МАХНО. Герсфельд 1945. /31x22/, стор. 26. Відбитка.
30. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Сема. Одеса 1946. /31x22/, стор. 44. і мапа.
31. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Апостол новітнього українства. /Юрій Липа/. Київ 1946. /31x22/, стор. 9. Відбитка.
32. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я. До історії Танаїса. /План міста/. Одеса 1946. (31x22), ст. 16.
33. СТЕПАН ГАЄВСЬКИЙ. — "Александрія" в давній українській літературі. Одеса 1946. (31x22), стор. 8. Відбитка.
34. МАРКО АНТОНОВИЧ. — Чи були Кімерійці в Україні? Одеса 1946. (31x22), стор. 15. Відбитка.
35. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Могила Князя Святослава. Женева 1946. (31x22), стор. 13 і одна ілюстрація.
36. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Восьма. Женева 1946 (31x22), стор. 54 і 2 ілюстрації
37. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я. II. Антична колонізація Приозів'я, Женева 1946. (31x22), стор. 20 і ілюстрації.
38. ТЕОДОР РАЙНАХ. — Мітрідат Евпатор Базилевс Понтійський. Женева 1946. (31x22), стор. 14 і 1 ілюстрація. Відбитка.
39. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я. III. Бібліографія до питання за античну колонізацію Приозів'я. та Пониззя Дону. Женева 1946. (31x22), стор. 16. Відбитка.
40. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Чорноморський факультет Таврійського Державного Університету. З корресфератом Дра М. Антоновича. Женева 1946, (31x22), ст. 10. Відбитка
41. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Дев'ята. Женева 1946. (31x22), стор. 48 і один аркуш ілюстрацій.
42. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Апостол новітнього українства. (Юрій Липа). 2 — ге вид. Франкфурт а /М. 1946. (20x14), стор. 8.
43. МАРКО АНТОНОВИЧ. — Скитія і Єгипет в античному письменстві. Женева 1946. (31x22), стор. 15. Відбитка.
44. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я. IV Скільки було Танаїсів? Женева 1946. (31x22) стор. 9.
45. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Шостидіття діяльності Україн. Суходолового, Морського та Океанічного Інститутів. Женева, 1946 (31x22), ст. 7 і 1 ілюстрація.
46. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я V. Дослідження Нижнє Гниловського городища. Женева 1947. — (31x22), стор. 19 і 1 ілюстрація.
47. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Десята. Женева 1947. (31x22) стор. 80. і 1 ілюстрація.
48. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я. VI Дослід сарматського некрополю та селища біля ста-
ниці Нижнє Гниловської. Женева 1947. (31x22), стор. 18 і 1 аркуш ілюстрацій. Відбитка.
49. ВАСИЛЬ ГЛАЗКОВ. — Козача проблема. Женева 1947. (31x22), ст. 10
50. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з історії Приозів'я. VII. Антична торгівля на Приозів'ї. Женева 1947. (31x22/, стор. 27.
51. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з історії Приозів'я. X Візантійська торгівля та культура в Приозів'ї — басейні Дону. Женева 1947. (31x22), стор. 27 і 1 мапа.
52. ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ. — Україна і Крим в історичних взаєминах. Женева 1947. (31x22), стор. 44.
53. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з історії Приозів'я. IX. Демографічний нарис сармато — алан. Женева 1947. (31x22), ст 1,
54. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з історії Приозів'я. XI. Генуезька Венеційська доба 13—15 ст. Женева 1947. стор. 18.
55. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з історії Приозів'я. XII. Старий город. Старочеркаська станція. Женева 1947. стор. 18.
56. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з історії Приозів'я. XIII. Женева 1947. (31x22), стор. 24 з 1 кольоровою мапкою.
57. ЮРІЙ ЛИПА. — Чорноморська Доктрина. Третьє видання з передмовою Л. Биковського. Женева 1947. (31x22), ст. 95, дві світліни і 1 мапа.
58. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Іван Шовгенів. (1874—1943) Біо — бібліографічні матеріали. Друге видання. Женева 1947. (31x22), стор. 14 і три світліни.
59. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Одинадцята. Женева 1947. (31x22), стор. 90 і 2 ілюстрації.
60. ПЕТРО КУРІННИЙ. — Вадим Михайлович Щербаківський. З нагоди 70. — ти років життя; Женева 1947. (31x22), ст. 14.
61. ВАСИЛЬ ДУБРОВСЬКИЙ. — Туреччина між молотом і кувалдою. На чужині 1947. (31x22) стор. 23. Відбитка.
62. МИХАЙЛО МІЛЛЕР. — Студії з ранньої історії Приозів'я. VIII. Сарматська матеріальна культура. Женева 1947. (31x22) стор. 22 і 1 аркуш ілюстрацій.
63. ГАЙНЦ ГРІСБАХ — ТУГАН. — Новітнє турецьке красне письменство. Під ред. Проф. В. Дубровського. На чужині 1948. (20x14), 32 стор.
64. НАТАЛЯ ПОЛОНСЬКА — Заселення Південної України. Женева. 1947 (31x22), 18 стор.
65. ЕДИТА КЛЬОППЕЛЬ. — Деякі вказівки на ісламські джерела до питання про „Славян в Середзем'ю“. На чужині 1948 (31x22), 9 стор. Відбитка.
66. ЮРІЙ ЛИПА. — Символ Чорного моря. Франкфурт а. М. 1948. (20,5 X 14, 5), 16 стор., в тому 3 світліни.
67. ЧОРНОМОРСЬКИЙ ЗБІРНИК. — Книга Дванадцята. Виготовляється.

ОКЕАНІЧНОЇ УКРАЇНИ

1. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Великодержавні проблеми України. Київ 1942. (31x22), стор. 23 і одна схема. Відбитка.
2. ІВАН СВІТ. — Український Національний Дім в Харбіні. Одеса—Харбін 1943. (33x22), стор. 42 і 4 світл. Передрук Український Далекій Схід. З передмовою та до
3. ІВАН СВІТ.

- повненнями В. Кійовича. Одеса—Хабаровськ. 1944. (31x22), стор. 37 і одна мапа.
4. МАПА ЗЕЛЕНОЇ УКРАЇНИ. — Одеса — Хабаровськ. 1944. (73x49). Передрук.
  5. ТИМІШ ОЛЕСЮК. — Зелена Україна над океаном. Одеса 1945. (31x22), стор. 47.
  6. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Україна над океаном. Одеса 1945. 31x22, ст. 18.
  7. ОКЕАНІЧНИЙ ЗБІРНИК. — Книга Перша. Одеса — Володивосток. 1946. (31x22), стор. 31.
  8. АНДРІЙ КАЧОР. — Американська Україна. Женева 1946. 31x22, ст. 9.
  6. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Україна над Океаном, Друге видання. Одеса — Володивосток. 1946. (31x22), ст. 16. Відбитка.
  10. ХАРТІЯ ОБЕДНАНИХ НАЦІЙ. Женева 1946. (31x22), стор. 30.
  11. ЛЕВ БИКОВСЬКИЙ. — Україна над Океаном. Третє видання. Франкфурт а.М. 1946. 8—о, стор. 23.
  12. ОКЕАНІЧНИЙ ЗБІРНИК, — Книга Друга. Женева 1946. (31x22) ст. 41.
  13. РОМАН КОРДА. — Зелена Україна в час другої світової війни. Женева 1946. (31x22), стор. 9. Відбитка.
  14. ІВАН БАГРЯНИЙ. — Україна біля Тихого Океану. Друге видання. Женева 1947. (31x22), стор. 18 і 1 мапка.
  15. ОКЕАНІЧНИЙ ЗБІРНИК — Книга Третя. Женева 1947. (31 x 22), стор. 63.
  16. ЗЕНОН КУЗЕЛЯ. — Східно — Азійська українська колонізація. На чужині 1948. (31 x 22), стор. 6. Відбитка.
  17. ПЕТРО БІЛАНЮК. — Середземне море — світова магістраль і Україна. Франкфурт а. Майн 1948, in 16, 8 сторін.
  - 18 ОКЕАНІЧНИЙ ЗБІРНИК — Книга третя. (виготовляється)

ЗЕЛЕНОЇ УКРАЇНИ

1. ІВАН СВІТ — Зелена Україна. Короткий історичний нарис українського політичного і громадського життя, Нью-Йорк — Шангай 1948 (21x22), 32 стор.
2. П. ЗЕЛЕНИЙ. — П. І. Горовий. Діяч та провідник українського національного руху в Зеленій Україні.
3. А. ДОБРОВОЛЬСКИЙ — Український Далекий Схід. Економічно — політичний нарис. Друкується
4. МИКОЛА ПОКРОВСЬКИЙ — Український національний рух в Сибірі 1917 — 1922 рр. Друкується
5. ВАСИЛЬ ЧОРНОГАЙ — Поема вселерсможного оптимізму. В друку.
6. РОМАН КОРДЕ — Зелена Україна в часі другої світової війни. Друкується.
7. ІВАН БАГРЯНИЙ — Україна біля Тихого Океану. Друкується.
8. ІВАН СВІТ — Про українську пресу в Азії. Друкується.
9. ІВАН СВІТ — Як постав українсько — японський словник. В друку.
10. ІВАН СВІТ — Коротка історія українського національного руху на Далекому Сході Азії. Частина перша. До 1922 р. Друкується.
11. ІВАН СВІТ — Коротка історія українського національного руху на Далекому Сході Азії. Частина друга. До 1940 р. Друкується.

ГОЛОВНИЙ СКЛАД:

Bookstore «SURMA»
11. E. 7 -th Street
New-York, 3 (N. Y.)
U. S. A.